

Status nauczycieli w wybranych krajach Unii Europejskiej

Kwiecień 1996

Bożena Kłos

Informacja

Nr 399

Opracowanie prezentuje niektóre elementy statusu zawodu nauczyciela w czterech krajach Unii Europejskiej: Francji, Niemczech, Holandii i części Wielkiej Brytanii - Anglii i Walii. Omówione zostały następujące zagadnienia: wymagane kwalifikacje, rekrutacja do zawodu nauczyciela, sposób zatrudniania i zwalniania, status prawny, stopnie zawodowe, czas pracy i wynagrodzenia. Przedstawione w rozwiązaniu reprezentują scentralizowany i zdecentralizowany model systemu oświaty.

Z publikacji R. Pachocińskiego pt. *Edukacja nauczycieli w krajach Unii Europejskiej*, Warszawa 1994, wybrano informacje przedstawiające niektóre elementy statusu nauczyciela. Analizą objęto następujące kraje: Francję, Niemcy, Holandię oraz Anglię i Walię. Przedstawione w niniejszej publikacji rozwiązania reprezentują scentralizowany i zdecentralizowany model systemu oświaty.

WSTĘP

Niniejsze opracowanie nie zawiera pełnego porównania wszystkich aspektów statusu nauczycieli ze względu na brak koherentnych i w pełni wyczerpujących informacji. Omówione zostały następujące zagadnienia: wymagane kwalifikacje, rekrutacja do zawodu nauczyciela, sposób zatrudniania i zwalniania, status prawny, stopnie zawodowe, czas pracy i wynagrodzenia.

Podstawowe elementy statusu nauczycieli zostały przedstawione na przykładzie czterech krajów Unii Europejskiej: Francji, Niemiec, Holandii oraz części Wielkiej Brytanii - Anglii i Walii. Wybór ten wynika z chęci zaprezentowania rozwiązań pochodzących z dwóch różnych modeli systemów oświatowych: scentralizowanego, który reprezentuje Francja oraz zdecentralizowanego, którego przykładami są Holandia oraz Anglia i Walia.

I. Zatrudnienie nauczycieli

1. Rekrutacja do zawodu nauczyciela

Istnieją dwa sposoby selekcji do zawodu nauczyciela: wydawanie licencji i egzaminy konkursowe.

Licencja stanowi potwierdzenie pełnych kwalifikacji - tytuł nauczyciela kwalifikowanego, natomiast konkursy premiuja tylko najlepszych. Licencja nie daje pewności zatrudnienia i w związku z tym występuje bezrobocie wśród wykwalifikowanych nauczycieli.

Egzaminy konkursowe stosowane są we Francji, a system licencji w Niemczech, Holandii oraz Anglii i Walii.

2. Warunki przyjęcia do pracy

W poszczególnych krajach wymaga się od nauczycieli spełnienia następujących kryteriów:

A. Francja

- zdanie egzaminu konkursowego,
- biegła znajomość języka nauczania,
- świadectwo moralności,
- dobry stan zdrowia,
- obywatelstwo kraju,

B. Niemcy

- tytuł nauczyciela kwalifikowanego,
- obywatelstwo kraju,

C. Holandia

- tytuł nauczyciela kwalifikowanego,
- biegła znajomość języka nauczania,
- świadectwo moralności,
- dobry stan zdrowia,
- obywatelstwo kraju,

D. Anglia i Walia

- tytuł nauczyciela kwalifikowanego,
- biegła znajomość języka nauczania,
- świadectwo moralności,
- dobry stan zdrowia.

Tzw. świadectwo moralności, wymagane w wielu krajach przy przyjmowaniu nauczyciela do pracy, nie jest odrębnym dokumentem. Na dyrektorze szkoły lub innym organie zatrudniającym nauczyciela ciąży obowiązek sprawdzenia w centralnych rejestrach odpowiednich służb państwowych, czy kandydat nie był karany, czy nie został zarejestrowany jako narkoman lub osoba o zaburzonym zachowaniu seksualnym, albo podejrzana o dokonanie przestępstwa.

Takie warunki jak obywatelstwo i zdanie egzaminów konkursowych związane jest z posiadaniem przez nauczycieli statusu urzędników państwowych (Francja, Niemcy).

3. Kwalifikacje nauczycieli

W zależności od typu szkoły (przedszkola, szkoły podstawowe, szkoły średnie) wymagane są różne kwalifikacje zawodowe. Z rodzaju kwalifikacji nauczyciela wynikają: mniejsza lub większa wysokość obowiązkowego pensum, wyższe lub niższe płace a także łatwiejsza lub trudniejsza droga awansu zawodowego.

Podstawowym wymogiem dla wszystkich nauczycieli jest posiadanie tytułu nauczyciela kwalifikowanego. Oprócz tego wymagane są też inne kwalifikacje np. przygotowanie pedagogiczne.

W poszczególnych krajach wymagane są następujące kwalifikacje:

A. Francja

- tytuł nauczyciela kwalifikowanego,
- przygotowanie pedagogiczne.

Wyróżnia się 3 kategorie nauczycieli: nauczyciele szkół podstawowych; nauczyciele niższych klas szkoły średniej i nauczyciele wyższych klas szkoły średniej.

B. Niemcy

- tytuł nauczyciela kwalifikowanego,
- przygotowanie pedagogiczne.

Wymagane jest ukończenie studiów uniwersyteckich lub innej wyższej uczelni oraz odbycie praktyki pedagogicznej. Kandydat na nauczyciela zdaje dwa egzaminy państwowe, nad którymi nadzór sprawują ministerstwa oświaty poszczególnych landów. Regulamin przeprowadzenia egzaminów wydawany jest przez władze centralne.

Pierwszy egzamin obejmuje sprawdzian pisemny i ustny z przedmiotów wybranych przez studenta oraz z pedagogiki. Wymagane jest również napisanie pracy dyplomowej w zakresie jednego z przedmiotów specjalizacji lub z pedagogiki.

Drugi egzamin polega na sprawdzeniu umiejętności z zakresu nauczania, podstaw pedagogiki i metodyki przedmiotowej oraz na napisaniu pracy dyplomowej z pedagogiki lub dydaktyki ogólnej.

Pracownicy przedszkoli są zatrudniani jako wychowawcy a nie nauczyciele. Kształcą się w szkołach pomaturalnych: okres nauki wynosi 3 lata, w tym 1 rok przygotowania praktycznego w miejscu pracy.

C. Holandia

- tytuł nauczyciela kwalifikowanego,
- przygotowanie pedagogiczne.

Wyróżnia się 3 kategorie nauczycieli: nauczyciele przedszkoli i szkół podstawowych kształceni w wyższych szkołach pedagogicznych; nauczyciele niższych klas szkoły średniej - kształceni w wyższych szkołach zawodowych; nauczyciele wyższych klas szkoły średniej - kształceni w uniwersytetach.

D. Anglia i Walia

- tytuł nauczyciela kwalifikowanego,
- dyplom wyższej szkoły (jest wystarczający do pracy w szkole).

Tytuł nauczyciela kwalifikowanego można zdobyć w następujący sposób:

- ukończyć 4-letnie studia zapewniające równoczesne przygotowanie przedmiotowe i pedagogiczne,

- ukończyć 4-letnie studia przedmiotowe na jednym z uniwersytetów i następnie ukończyć jednoroczne studium pedagogiczne,

- w przypadku rozpoczęcia kariery nauczycielskiej w starszym wieku, tj. nie bezpośrednio po studiach, zdobyć doświadczenie zawodowe potwierdzone opiniami wizytatorów szkolnych.

Wyróżnia się dwie kategorie nauczycieli: nauczyciele ogólni wykształceni w kolegiach oświatowych lub politechnikach zatrudnieni w szkołach podstawowych i nauczyciele przedmiotowi, którzy ukończyli studia uniwersyteckie.

4. Pracodawca i sposób zatrudnienia

W systemach scentralizowanych pracodawcą jest państwo (Ministerstwo Oświaty) i nauczyciele posiadają status urzędnika państwowego.

W systemach zdecentralizowanych nauczyciele zatrudniani są przez władze lokalne lub rady szkoły i nie we wszystkich krajach mają status urzędnika państwowego.

A. Francja

Odpowiedzialność za selekcję i zatrudnienie nauczycieli szkół średnich ponosi Ministerstwo Oświaty, a za nauczycieli szkół podstawowych - władze regionalne (departamenty).

Zatrudnienie uwarunkowane jest zdaniem egzaminów konkursowych: zakres i forma tych egzaminów zależy od typu i szczebla szkoły. Po zdaniu egzaminu nauczyciel otrzymuje przydział pracy wydany przez Ministerstwo Oświaty lub władze regionalne.

B. Niemcy

Nauczyciele zatrudniani są przez landy (władze regionalne) według kryteriów ustalonych przez ministerstwa oświaty.

C. Holandia

Nauczycieli zatrudniają rady szkoły, rady gminne lub inni właściciele szkół po zebraniu ofert na ogłoszone publicznie wakaty. Nauczyciele zatrudniani są w drodze konkursu ofert. Ponieważ w Holandii występuje zjawisko bezrobocia wśród nauczycieli, istnieje praktyka zatrudniania zastępców stałych nauczycieli. Kierownicy szkół dokonują oceny pracy tych nauczycieli i przesyłają odpowiednie sprawozdania do władz zatrudniających. Zdobyte w ten sposób doświadczenie zawodowe jest brane pod uwagę w późniejszych staraniach o stałą pracę.

D. Anglia i Walia

Lokalne władze oświatowe są odpowiedzialne za przyjmowanie do pracy nauczycieli. Kandydaci składają podania w odpowiedzi na oferty pracy. Następnie przeprowadzane są rozmowy z kandydatami: listę kandydatów do rozmowy opracowują lokalne władze oświatowe wspólnie z radą szkoły i kierownikiem szkoły. Rozmowy przeprowadza, a następnie angażuje nauczyciela komisja składająca się z członków rady szkoły, kierownika szkoły i przedstawiciela lokalnych władz oświatowych.

5. Zatrudnienie na okres próbny

Przed zatrudnieniem na czas nieograniczony prawie we wszystkich krajach zachodnioeuropejskich stosowany jest okres próbny wobec nauczycieli rozpoczynających pracę w szkole. Długość okresu próbnego waha się od 1 roku do 5 lat i może też zależeć od typu szkoły. Odbycie okresu próbnego w większości krajów jest jednym z istotnych warunków uzyskania możliwości rejestracji w charakterze nauczyciela kwalifikowanego.

We Francji nie stosuje się zatrudniania na okres próbny wobec większości kategorii nauczycieli. Przyjmuje się, że nauczyciel został dobrze przygotowany podczas nauki i praktyki nauczycielskiej na studiach. Jednakże nauczyciele francuscy podlegają ocenie swojej pracy przez cały okres kariery zawodowej i ocena po pierwszym roku pracy decyduje o tym, czy nauczyciel uzyskuje stałe zatrudnienie jako *professeur certifié* lub *professeur agrégé*.

W Holandii, Anglii i Walii okres próbny wynosi 1 rok. W Anglii i Walii w przypadku, gdy nauczyciel uzyskał kwalifikacje za granicą, okres próbny jest przedłużany do 2 lat.

Najdłuższy okres próbny wymagany jest w Niemczech - 5 lat, co wynika z wymagań związanych z przyjęciem nauczyciela do grona urzędników państwowych.

6. Status prawny nauczyciela

- A. Francja - status urzędnika państwowego,
- B. Niemcy - status urzędnika państwowego,
- C. Holandia - nie posiada statusu urzędnika państwowego,
- D. Anglia i Walia - nie posiada statusu urzędnika państwowego.

Status urzędnika państwowego daje gwarancje w utrzymaniu zatrudnienia aż do emerytury, dość wysokie zarobki, wysoką emeryturę oraz względnie wysoki prestiż społeczny. W poszczególnych krajach zakres przywilejów z tytułu statusu urzędnika państwowego jest zróżnicowany.

Z posiadaniem statusu urzędnika państwowego wiążą się również określone wymagania. W Niemczech nauczyciele muszą np. wystrzegać się zaangażowania politycznego i nie mają prawa do strajku. Jeżeli nauczyciel nie spełnia wymagań wynikających z posiadania statusu urzędnika państwowego może być zwolniony z pracy.

W Holandii, pomimo że nauczyciele nie posiadają statusu urzędnika państwowego to podobnie jak urzędnicy posiadają te same przywileje emerytalne. Z kolei w Anglii i Walii warunki pracy nauczycieli ustalone w wyniku centralnych negocjacji są akceptowane przez czynniki państwowe. Pensje nauczycieli są częścią ogólnego budżetu lokalnych władz oświatowych finansowanych przez państwo a ponadto nauczyciele w tym kraju mają zagwarantowane podobne warunki i status co urzędnicy państwowi, ale bez gwarancji stałego zatrudnienia w ciągu całej kariery zawodowej.

7. Przenoszenie nauczycieli

Przenoszenie nauczycieli z jednych szkół do drugich może odbywać się z inicjatywy władz oświatowych lub z inicjatywy nauczycieli.

W krajach UE przenosi się nauczycieli z urzędu głównie w sytuacji zagrożenia bezrobociem (brak obowiązkowego pensum). Nauczyciele mogą być przenoszeni w obrębie tego samego rejonu, regionu a nawet całego kraju (ten ostatni przypadek dotyczy nauczycieli szkół średnich we Francji).

Nauczycielom przenoszonym z urzędu proponuje się zazwyczaj podobne stanowiska, ale istnieje też możliwość skierowania do pracy w administracji oświatowej lub wręcz na stanowiska urzędnicze poza oświatą. W krajach będących przedmiotem szczegółowej analizy niniejszego opracowania, nauczyciele przenoszeni są na podobne stanowiska do innej szkoły tego samego typu.

Jeśli nauczyciele są zagrożeni bezrobociem nie mają prawa do odmowy przyjęcia oferty pracy.

Przeniesienia dokonuje organ zatrudniający: we Francji - Ministerstwo Oświaty; w Niemczech - ministerstwa oświaty w landach; w Holandii oraz Anglii i Walii - lokalne władze oświatowe.

W poszczególnych krajach stosowane jest przenoszenie nauczycieli w następujących zakresach:

A. Francja

- przenoszenie z urzędu,
- przenoszenie w ramach rejonu,
- przenoszenie na życzenie nauczyciela,

B. Niemcy

- przenoszenie z urzędu,
- przenoszenie w ramach rejonu,
- przenoszenie poza rejon,
- przenoszenie w obrębie całego kraju,
- przenoszenie na życzenie nauczyciela,

C. Holandia

- przenoszenie z urzędu,
- przenoszenie w ramach rejonu,
- przenoszenie na życzenie nauczyciela,

D. Anglia i Walia

- przenoszenie z urzędu,
- przenoszenie w ramach rejonu,
- przenoszenie na życzenie nauczyciela,
- przenoszenie do innej nienauczycielskiej pracy.

8. Zwolnienia i rezygnacje z pracy

Najogólniej mówiąc, w systemach scentralizowanych zwolnienie nauczyciela jest trudniejsze, ponieważ każda sprawa o zwolnienie nauczyciela jest rozpatrywana na kilku szczeblach i ostateczną decyzję podejmuje minister oświaty (np. Francja).

W systemie zdecentralizowanym jaki występuje np. w Anglii i Walii zwolnienie nauczyciela jest łatwiejsze. Decyduje o tym rada szkoły lub lokalne władze oświatowe.

Sami nauczyciele mogą zwalniać się z pracy z zachowaniem wymaganego okresu wypowiedzenia zależnego od typu kontraktu, liczby przepracowanych lat oraz liczby lat niezbędnych do przejścia na emeryturę.

Zwolnienie nauczyciela wymaga zaistnienia poważnych ku temu powodów, które zostały przedstawione poniżej:

A. Francja

- zwolnienie dyscyplinarne ze względu na przekroczenie norm etycznych,
- rezygnacja z pracy nauczycielskiej,

B. Niemcy

- zwolnienie ze względu na brak kompetencji,
- zwolnienie dyscyplinarne ze względu na przekroczenie norm etycznych,
- rezygnacja z pracy nauczycielskiej,

C. Holandia

- zwolnienie ze względu na brak pensum,
- zwolnienie ze względu na brak kompetencji,
- zwolnienie dyscyplinarne ze względu na przekroczenie norm etycznych,
- rezygnacja z pracy nauczycielskiej,

D. Anglia i Walia

- zwolnienie ze względu na brak pensum,
- zwolnienie ze względu na brak kompetencji,
- zwolnienie dyscyplinarne ze względu na przekroczenie norm etycznych,
- rezygnacja z pracy nauczycielskiej.

II. Stopnie zawodowe

1. Hierarchia zawodowa nauczycieli

A. Francja

Szkoła podstawowa - 2 szczeble hierarchii (20% nauczycieli jest na najwyższych stanowiskach).

Szkoła średnia - 3 szczeble hierarchii (10% nauczycieli jest na najwyższych stanowiskach).

B. Niemcy

Szkoła podstawowa - 2 szczeble hierarchii (brak danych jaki odsetek nauczycieli jest na najwyższym stanowiskach).

Szkoła średnia - 4 szczeble hierarchii (9% nauczycieli jest na najwyższym stanowisku).

C. Holandia

Szkoła podstawowa - 3 szczeble hierarchii (11,4% nauczycieli jest na najwyższych stanowiskach).

Szkoła średnia - 4 szczeble hierarchii (9% nauczycieli jest na najwyższych stanowiskach).

D. Anglia i Walia

Szkoła podstawowa - 4 szczeble hierarchii (23,7% nauczycieli jest na najwyższych stanowiskach).

Szkoła średnia - 4 szczeble hierarchii (6,4% nauczycieli jest na najwyższych stanowiskach).

2. Kryteria awansu zawodowego nauczycieli

Kryteria awansu ustalane są centralnie i wówczas obowiązują w całym kraju (Francja) lub lokalnie (Holandia, Anglia i Walia). W Niemczech reguły awansu są ustalane przez landy i rząd centralny.

Z awansu zawodowego wynika wyższa pensja i mniejsza liczba godzin obowiązkowego pensum.

W poszczególnych krajach stosowane są następujące kryteria awansu nauczycieli:

A. Francja

- ocena ekspertów oświatowych z zewnątrz,
- ocena z wewnątrz,
- staż pracy,
- wiek minimalny,

B. Niemcy

- ocena ekspertów oświatowych z zewnątrz,
- ocena z wewnątrz,
- staż pracy,

C. Holandia

- ocena z wewnątrz,
- egzamin konkursowy,
- staż pracy,

D. Anglia i Walia

- ocena z wewnątrz,
- staż pracy.

III. Czas pracy w szkole

Liczba obowiązkowych godzin pracy w szkole ustalana jest ustawowo (Francja) lub w umowie o pracę (Holandia).

Obciążenia nauczyciela mogą być określane nie tylko w okresie tygodnia ale także w całym roku. W Anglii i Walii Ustawa Oświatowa z 1988 r. wprowadziła ogólnonarodową normę - nauczyciele zobowiązani są do pracy w szkole przez 1265 godzin w roku. Oznacza to 32,5 godzinny tydzień pracy. Są to godziny przeznaczone nie tylko na zajęcia dydaktyczne - kierownik szkoły decyduje jak powinien być wykorzystany czas nauczyciela. W takim przypadku pensum obejmuje zajęcia dydaktyczne oraz pozostałe zajęcia związane z pracą nauczycielską. W niektórych krajach wyraźnie wskazuje się ile godzin tygodniowo musi być poświęcone wyłącznie na zajęcia dydaktyczne.

Obowiązkowe pensum najczęściej nie obejmuje wszystkich obowiązków nauczyciela w szkole takich jak: nadzór, administracja, ocenianie prac uczniów, kontakty z rodzicami. Przyjmowane są różne rozwiązania w tym zakresie np. w Anglii ocena prac uczniów wchodzi w skład obowiązków realizowanych przez nauczyciela w szkole, a w Niemczech - poza szkołą. Stanowi to istotną różnicę w warunkach pracy nauczyciela. Na ogół traktuje się ocenianie prac uczniów, przygotowanie się do lekcji i obowiązki zlecane przez kierownika jako dodatkowe obciążenia.

W krajach UE istnieją duże różnice w zakresie ustalania ilości czasu na zajęcia pozalekcyjne, którymi nauczyciel jest obciążony w ciągu tygodnia pracy w szkole. W Holandii oraz w Anglii i Walii zajęcia pozadydaktyczne zajmują 30% czasu pracy nauczyciela w tygodniu.

W krajach, gdzie dominuje szkolnictwo prywatne i występuje zjawisko bezrobocia, istnieje tendencja do zwiększania liczby godzin pracy nauczyciela (Holandia).

1. Obowiązkowe pensum nauczycieli

A. Francja

Pensum jest zróżnicowane: w szkołach podstawowych wynosi 27 godzin tygodniowo; w szkole średniej (niższe klasy) - 23 godziny. Minimalny wymiar pensum dla nauczycieli wyższych klas szkół średnich został określony na poziomie 21 godzin - 2 godziny mogą być przeznaczone na nadzór.

W wyższych klasach szkoły średniej pensum uzależnione jest też od kwalifikacji nauczyciela i typu szkoły:

18 - 20 godzin - *prof. certifié* (nauczyciel posiadający dyplom C.A.P.E.S. tj. uprawniający do nauczania w szkole średniej);

21 godzin - *prof. lycéé professionnel* (nauczyciel liceum zawodowego) wykładający teoretyczne podstawy przedmiotów zawodowych);

26 godzin - *prof. lycéé professionnel* (nauczyciel liceum zawodowego) prowadzący zajęcia praktyczne zawodu);

15 - 17 godzin - *prof. agrégé* (nauczyciel posiadający akademicki stopień naukowy *agrégation*) - na roczne obciążenie tych nauczycieli składa się 128 godzin wykładów, 122 godzin nadzoru lub 288 godzin praktycznych zajęć.

Godzina lekcyjna wynosi 60 minut, w tym 55 minut nauki i 5 minut przerwy.

B. Niemcy

W poszczególnych landach obowiązują różne regulacje dotyczące pensum. Przykładowo w Północnej Nadrenii-Westfalii przyjęto następujące rozwiązania:

szkoła podstawowa - 28 godzin;

szkoła średnia (niższe klasy) - 27 godzin;

szkoła średnia (wyższe klasy) - 24 godziny dla nauczycieli kształcenia ogólnego, 25 godzin dla nauczycieli kształcenia zawodowego.

Godzina lekcyjna trwa 45 minut.

Nauczyciele w wieku powyżej 50 lat uczą o 2 lekcje mniej, a powyżej 60 lat - 4 lekcje mniej.

Nauczycielom pełniącym funkcje redukuje się pensum o 4-5 godzin tygodniowo (dotyczy to kierowników działów przedmiotowych, przewodniczących związków zawodowych itp.).

C. Holandia

Pensum dla nauczycieli szkół podstawowych i średnich wynosi 40 godzin: w szkole podstawowej 26 godzin musi być przeznaczonych na zajęcia dydaktyczne, a w szkole średniej - 29 godzin.

W ramach obowiązującego pensum nauczyciele mogą w szczególnych przypadkach wypełniać obowiązki związane z funkcjonowaniem szkoły lub udzielać pomocy indywidualnej uczniom.

W szkole podstawowej godzina lekcyjna wynosi 60 minut, w szkole średniej - 50 minut.

D. Anglia i Walia

Tydzień pracy – zarówno w szkole podstawowej jak i w średniej – wynosi od 35 do 40 godzin tygodniowo. Godzina lekcyjna trwa 35 minut. W szkole nauczyciel musi obowiązkowo przebywać 32,5 godziny.

Różnice w wysokości pensum i w długości trwania godziny lekcyjnej powodują, iż dane te są mało porównywalne.

Po przeliczeniu na minuty obowiązkowego pensum i uwzględnieniu długości godziny lekcyjnej otrzymamy następujące liczby obrazujące **czas pracy nauczyciela w ciągu tygodnia**:

Anglia i Walia - szkoły podstawowe i średnie: 1225 - 1400 minut;

Francja - szkoły podstawowe - 1620 minut, szkoła średnia klasy niższe - 1260 - 1380 minut; szkoła średnia, *prof. certifié* - 1080 - 1200 minut; szkoła średnia, *prof. agrégé* - 900 - 1020 minut;

Holandia - szkoły podstawowe - 1560 minut, szkoły średnie - 1450 minut;

Niemcy (Północna Nadrenia i Westfalia) - szkoły podstawowe 1260 minut, szkoła średnia niższe klasy - 1215 minut, szkoła średnia klasy wyższe, nauczyciele kształcenia ogólnego - 1080 minut, szkoła średnia klasy wyższe, nauczyciele kształcenia zawodowego - 1125 minut.

2. Obowiązkowe pensum kierowników szkół podstawowych i średnich i ich zastępców

Nie dysponujemy wyczerpującymi danymi dla wszystkich czterech krajów. Z posiadanych informacji wynika, iż:

- we **Francji** dyrektorowi szkoły o liczbie klas od 8 do 9 przysługują w miesiącu 4 dni wolne od nauczania,

dyrektora szkoły podstawowej obowiązuje 1/2 pensum, tj. 13,5 godziny tygodniowo,

dyrektor szkoły średniej jest zwolniony z prowadzenia zajęć dydaktycznych;

- w Niemczech (**Północna Nadrenia i Westfalia**) dyrektorów szkół obowiązuje 19 - 24 godzin pensum, tj. o 4-5 godzin mniej niż nauczyciela.

- w **olandii** dyrektor szkoły podstawowej w zależności od liczby uczniów w szkole, ma pensum od 20 godz. 48 min. do 0 godzin,

dyrektor szkoły średniej o liczbie uczniów poniżej 200 - 11 godzin pensum,

dyrektor szkoły średniej o liczbie uczniów od 201 do 300 - 4 godziny pensum,

dyrektor szkoły średniej o liczbie uczniów większej niż 300 jest zwolniony z zajęć dydaktycznych;

IV. Płace nauczycieli

1. Pensje zasadnicze

W większości krajów Unii Europejskiej nauczyciele wynagradzani są na podstawie kilku siatek płac. Oddzielne siatki obowiązują dla nauczycieli szkół podstawowych i szkół średnich (wyjątek stanowi Anglia i Walia, gdzie jest jedna siatka dla wszystkich nauczycieli). Wysokość pensji zależy m.in. od tego, czy nauczyciele zatrudnieni są na stałe, od typu kwalifikacji, doświadczenia w pracy w szkole i od tego czy są urzędnikami państwowymi. W krajach, gdzie nauczyciele nie posiadają statusu urzędnika państwowego (Anglia i Walia, Holandia) pensje nie mają związku z poziomem wynagradzania pracowników państwowych.

W niektórych krajach np. we Francji, Niemczech, Holandii wyróżnia się dwie kategorie nauczycieli szkół średnich: nauczyciele klas niższych i nauczyciele klas wyższych, którzy są inaczej wynagradzani.

Ponieważ informacje o wynagrodzeniach nauczycieli pochodzą z 1985 r. zrezygnowano z przedstawienia wysokości wynagrodzeń. Poniżej zamieszczone dane, prezentują proporcje między maksymalną a minimalną płacą oraz wiek, w którym nauczyciele osiągają najwyższe wynagrodzenie. Obrazują one ogólne tendencje i różnice występujące w polityce płac wobec nauczycieli w wybranych krajach.

A. Francja

Szkoła podstawowa

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 1,54.

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 45 lat.

Szkoła średnia

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 1,65 (nauczyciele niższych klas) i 1,93 (nauczyciele wyższych klas).

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 48 lat (nauczyciele niższych klas) i 46,5 lat (nauczyciele wyższych klas).

B. Niemcy

Szkoła podstawowa

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 1,48.

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 33 lat.

Szkoła średnia

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 1,46 (nauczyciele niższych klas) i 1,57 (nauczyciele wyższych klas).

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 46 lat (nauczyciele niższych klas) i 48 lat (nauczyciele wyższych klas).

C. Holandia

Szkoła podstawowa

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 2,01.

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 46 lat.

Szkoła średnia

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 1,98 (nauczyciele niższych klas) i 2,14 (nauczyciele wyższych klas).

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 44 lat (nauczyciele niższych klas) i 45 lat (nauczyciele wyższych klas).

D. Anglia i Walia

Szkoła podstawowa

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 2,03.

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 35 lat.

Szkoła średnia

Proporcja między pensją maksymalną a minimalną - 2,46.

Pensję najwyższą uzyskuje się w wieku - 39 lat.

2. Dodatki do pensji

A. Francja

- dodatek mieszkaniowy (przyznawany wszystkim urzędnikom państwowym, stanowi odsetek pensji zasadniczej w zależności od stopnia urbanizacji miejsca zamieszkania nauczyciela: 3% lub 2%),

- nadgodziny,

- zajęcia wyrównawcze.

B. Niemcy

- dodatek mieszkaniowy (przyznawany wszystkim urzędnikom państwowym, jego wysokość zależy od wysokości pensji, stanu cywilnego i warunków rodzinnych),

- dodatek wakacyjny,

- dodatek z okazji zakończenia roku szkolnego,

- zajęcia wyrównawcze,

- dodatek za dzieci.

C. Holandia

- dodatek wakacyjny,

- nadgodziny,

- zajęcia wyrównawcze.

D. Anglia i Walia

- zajęcia wyrównawcze.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione informacje na temat statusu nauczycieli w kilku krajach Unii Europejskiej wskazują na pewne ogólne tendencje:

- prawo do wykonywania zawodu posiadają osoby legitymujące się odpowiednimi kwalifikacjami, potwierdzonymi licencją lub egzaminem konkursowym,

- nauczyciele rozpoczynający karierę zawodową zatrudniani są na okres próbny,

- wysokość pensum uzależniona jest nie tylko od typu szkoły, ale także może być uzależniona od przedmiotu nauczania lub kwalifikacji nauczyciela,

- w zawodzie nauczyciela występuje hierarchia (szczeble awansu).

Różnice w statusie nauczycieli wynikają m.in. z systemu zarządzania oświatą. W systemach scentralizowanych pracodawcą jest państwo, nauczyciele często posiadają status urzędnika państwowego. W sposób centralny ustalane są zasady wynagradzania i kryteria

awansu zawodowego. W systemach zdecentralizowanych pracodawcą są lokalne władze oświatowe i one określają stopniu kryteria awansu. Ale nawet w systemach zdecentralizowanych państwo nie rezygnuje całkowicie z wpływu na kształtowanie statusu zawodu nauczyciela.

Opracowano na podstawie: R. Pachociński - *Edukacja nauczycieli w krajach Unii Europejskiej*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1994.